

УДК 35.08:174:342.9

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2026.1.7>**Надія БОРТНИК**

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та конституційного права факультету Морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, e-mail: bnp1969n@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3030-406X

Олег ДУБИНСЬКИЙ

доктор юридичних наук, заслужений працівник освіти України, професор, професор кафедри морського та господарського права факультету Морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, e-mail: dubinskiy_oleg@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5272-8365

Катерина ДУБОВА

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри морського та господарського права факультету Морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, e-mail: ilinskaya2013@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1098-9620

ЕТИКА ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Стаття досліджує питання етики та законодавчого регулювання поведінки державних службовців, акцентуючи увагу на їхній ключовій ролі у забезпеченні ефективності державного апарату та зміцненні довіри громадян до інституцій влади. В умовах глобалізації, зростання прозорості управлінських процесів і підвищення суспільних очікувань щодо доброчесності посадових осіб, етичні принципи набувають особливого значення. Чесність, професіоналізм, неупередженість і повага до прав людини стають основою виконання службових обов'язків, запобігання корупції та формування позитивного іміджу державного апарату. Етичні стандарти виступають моральними орієнтирами, які визначають поведінку службовців, забезпечуючи об'єктивність, відповідальність і прозорість у прийнятті рішень. Правове регулювання є ключовим інструментом для забезпечення ефективного впровадження етичних стандартів у різних сферах суспільного життя, оскільки воно створює правові механізми для запобігання конфліктам інтересів, мінімізації ризиків зловживання владними повноваженнями та гарантування прозорості й підзвітності управлінських процесів. Водночас законодавство повинно відповідати сучасним викликам, таким як цифровізація, глобалізація та зміна суспільних пріоритетів, а також інтегрувати найкращі міжнародні практики, забезпечуючи гармонізацію національних норм із загальноєвропейськими стандартами. Комплексний підхід до формування нормативно-правової бази має включати не лише регламентацію поведінки суб'єктів, але й створення умов для підвищення правової культури та етичної свідомості, що є необхідною передумовою сталого розвитку правової держави.

Підкреслено, що значну увагу доцільно приділяти створенню ефективних механізмів контролю та відповідальності, включаючи незалежні органи моніторингу, які гарантують дотримання етичних стандартів. Важливим аспектом є формування культури доброчесності серед службовців через освітні програми та заходи, спрямовані на розвиток етичної свідомості й професійної компетентності. У висновку зазначено, що гармонійне поєднання морально-етичних цінностей із законодавчим регулюванням є необхідною умовою для забезпечення прозорості, справедливості та ефективності діяльності державного апарату, що сприятиме розвитку демократичного суспільства та зміцненню довіри громадян до органів влади.

Ключові слова: етика, етичні принципи, морально-етичні цінності, правила поведінки, державна служба, культура доброчесності, запобігання корупції, міжнародні стандарти державної служби.

Nadiya Bortnyk, Oleg Dubynsky, Kateryna Dubova. ETHICS AND LEGISLATIVE REGULATION OF THE CONDUCT OF CIVIL SERVANTS

The article examines the issues of ethics and legislative regulation of the behavior of civil servants, focusing on their key role in ensuring the efficiency of the state apparatus and strengthening citizens' trust in government institutions. In the context of globalization, increasing transparency of administrative processes and increasing public expectations regarding the integrity of officials, ethical principles acquire special importance. Honesty, professionalism, impartiality and respect for human rights become the basis for the performance of official duties, preventing corruption and forming a positive image of the state apparatus. Ethical standards act as moral guidelines that determine the behavior of officials, ensuring objectivity, responsibility and transparency in decision-making. Legal regulation is a key tool for ensuring the effective implementation of ethical standards in various spheres of

public life, as it creates legal mechanisms to prevent conflicts of interest, minimize the risks of abuse of power and guarantee transparency and accountability of administrative processes. At the same time, legislation must meet modern challenges, such as digitalization, globalization and changing social priorities, as well as integrate the best international practices, ensuring the harmonization of national norms with generally recognized standards. A comprehensive approach to the formation of the regulatory framework should include not only the regulation of the behavior of subjects, but also the creation of conditions for increasing legal culture and ethical awareness, which is a necessary prerequisite for the sustainable development of the rule of law.

It is emphasized that significant attention should be paid to the creation of effective control and accountability mechanisms, including independent monitoring bodies that guarantee compliance with ethical standards. An important aspect is the formation of a culture of integrity among employees through educational programs and activities aimed at developing ethical awareness and professional competence. The conclusion states that the harmonious combination of moral and ethical values with legislative regulation is a necessary condition for ensuring transparency, fairness and efficiency of the state apparatus, which will contribute to the development of a democratic society and strengthening citizens' trust in government bodies.

Key words: ethics, ethical principles, moral and ethical values, rules of conduct, civil service, culture of integrity, prevention of corruption, international civil service standards.

Постановка проблеми. Етика державної служби є фундаментальною складовою ефективного функціонування державного апарату, що сприяє зміцненню довіри громадян до інституцій влади. У сучасних умовах глобалізації, підвищення прозорості управлінських процесів та зростання суспільних очікувань щодо відповідальності й доброчесності посадових осіб, питання етичної поведінки державних службовців набуває особливого значення. Етичні принципи, такі як чесність, неупередженість, професіоналізм і повага до прав людини, є основою для забезпечення належного виконання службових обов'язків і запобігання корупції.

Водночас етика державної служби не може існувати у відриві від законодавчого регулювання. Правові норми, які встановлюють стандарти поведінки державних службовців, створюють чіткі рамки для їхньої діяльності, визначають відповідальність за порушення етичних принципів та забезпечують механізми контролю. Законодавче регулювання спрямоване на гармонізацію етичних норм із практичною діяльністю службовців, сприяючи дотриманню верховенства права та забезпеченню суспільного блага.

Стан дослідження проблеми. Питання, що розглядається, має значну актуальність у рамках реформування та оптимізації функціонування органів публічної служби, що зумовлює його важливість для наукових досліджень. Ця проблематика вже неодноразово ставала об'єктом ґрунтовного аналізу з боку провідних науковців, серед яких варто назвати роботи В. Авер'янова, В. Бевзенка, А. Берлача, Ю. Битяка, В. Білоуса, Н. Добрянської, І. Жаровської, В. Заросила, М. Коваліва, Т. Коломоєць, В. Колпакова, І. Личенко, О. Остапенка, С. Петкова, І. Шопіної та інших дослідників. Їхній внесок у вивчення цієї тематики створює теоретичне підґрунтя для подальших досліджень і практичного впровадження реформаторських ініціатив.

Метою цієї статті є аналіз взаємозв'язку між етикою та законодавчим регулюванням поведінки державних службовців. У фокусі дослідження перебувають ключові аспекти етичних стандартів у державній службі, нормативно-правова база, яка регламентує поведінку посадових осіб, а також виклики й перспективи вдосконалення цієї системи. Особлива увага звертається на міжнародний досвід у сфері етичного регулювання та його адаптацію до українських реалій. Відтак, дослідження цієї теми є важливим не лише з точки зору теоретичного осмислення, але й для розробки практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державного управління через впровадження етичних стандартів і вдосконалення правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Етика державної служби є однією з ключових складових ефективного функціонування системи державного управління. Вона визначає моральні принципи, якими мають керуватися державні службовці у своїй професійній діяльності, та сприяє зміцненню довіри громадян до державних інституцій. У свою чергу, законодавче регулювання поведінки державних службовців встановлює чіткі рамки та стандарти, які забезпечують прозорість, підзвітність і доброчесність у роботі публічних службовців.

Як зазначають Т. В. Стещенко, В. О. Ритова та А. В. Хоменко, етичні принципи та стандарти завжди відігравали ключову роль у формуванні професійної компетентності публічних службовців. Відповідальне дотримання цих норм є визначальним чинником, що впливає на рівень професіоналізму представників державної служби. Навіть високий рівень досвіду та кваліфікації службовця втрачає своє значення, якщо він проявляє неповагу до прав, свобод і законних інтересів громадян, чим порушує фундаментальні засади етики та довіри суспільства до державних інституцій [1, с. 118–119].

Етичні принципи є основою для формування професійної культури державних службовців. Вони визначають моральні орієнтири, які сприяють забезпеченню ефективного та справедливого виконання службових обов'язків. До основних етичних принципів, що мають дотримуватися державні службовці, належать:

1. Принцип об'єктивності та неупередженості. Державний службовець повинен діяти виключно в інтересах суспільства, уникаючи впливу особистих уподобань, політичних переконань чи сторонніх інтересів.

2. Принцип доброчесності. Цей принцип передбачає чесність, порядність і прозорість у виконанні службових обов'язків, а також недопущення корупційних дій.

3. Принцип відповідальності. Державний службовець має усвідомлювати відповідальність за свої дії та рішення перед суспільством і законом.

4. Принцип професіоналізму. Виконання службових обов'язків повинно ґрунтуватися на високому рівні компетентності, знань і навичок.

5. Принцип законності. Усі дії державного службовця мають відповідати чинному законодавству.

Етичні принципи є універсальними і стосуються всіх аспектів діяльності державного службовця, починаючи від прийняття рішень і завершуючи взаємодією з громадянами.

Слушною є позиція авторів підручника «Етика державного управління» під загальною редакцією Т. Е. Василевської, які наголошують на тому, що рівень довіри до органів державної влади, ефективність їхньої діяльності у створенні демократичної держави та забезпеченні принципів гуманізму, соціальної справедливості, прозорості й дотримання прав людини значною мірою залежить від ціннісних основ управлінської діяльності. Зокрема, важливими є етична обґрунтованість прийняття рішень, етична чутливість у процесі їх реалізації, моральні якості державних службовців та рівень їхньої етичної культури. Ці аспекти є визначальними для формування суспільної довіри до владних інституцій та забезпечення ефективного функціонування державного управління в умовах демократичного устрою [2, с. 5].

В Україні правові основи діяльності державних службовців визначаються низкою нормативно-правових актів, серед яких ключове місце займає Закон України «Про державну службу» [3]. Цей закон встановлює загальні правила поведінки державних службовців, їх права, обов'язки та відповідальність.

Основні положення законодавства можна умовно подати у таких блоках:

1. *Кодекс етики державного службовця.* У багатьох країнах світу існують спеціальні кодекси етики, які деталізують морально-етичні стандарти поведінки державних службовців. В Україні такі норми закріплені у відповідних положеннях Закону «Про державну службу» [3] та інших нормативно-правових актах.

2. *Антикорупційне законодавство.* Закон України «Про запобігання корупції» [4] визначає заходи щодо попередження корупційних проявів серед державних службовців. Зокрема, він регламентує порядок декларування доходів і майна, встановлює обмеження на отримання подарунків і запобігає конфлікту інтересів.

3. *Порядок дисциплінарної відповідальності.* Законодавство передбачає механізми притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності за порушення етичних норм або недотримання законодавчих вимог.

4. *Регулювання конфлікту інтересів.* Одним із важливих аспектів законодавчого регулювання є встановлення правил щодо уникнення ситуацій, у яких особисті інтереси державного службовця можуть вплинути на виконання його посадових обов'язків.

На переконання Ю. С. Даниленка, специфіка правового регулювання норм поведінки державних службовців обумовлена необхідністю їх відповідності не лише положенням Конституції та чинного законодавства про державну службу, але й вимогам етичних та моральних принципів. При цьому правові норми, що визначають етичні стандарти поведінки, не лише спираються на загальноприйняті моральні цінності суспільства, але й адаптують їх до особливостей професійної діяльності державних службовців, забезпечуючи таким чином гармонізацію правових приписів із етичними вимогами [5, с. 58].

Для забезпечення дотримання етичних стандартів і законодавчих вимог в Україні функціонують спеціалізовані органи, такі як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [4]. Вони здійснюють моніторинг поведінки державних службовців, проводять розслідування випадків порушень та розробляють рекомендації щодо вдосконалення етичної культури в органах влади. Адже, як слушно зазначає Л. М. Корнута, у кожному випадку можна стверджувати, що корупційні правопорушення мають етичний аспект, а точніше, передбачають порушення етичних норм [6, с. 12].

Як підкреслюють А. Баран та І. Годик, з метою відновлення суспільної довіри до функціонування державних органів та їх посадових осіб, Національне агентство України з питань державної служби ухвалило рішення щодо впровадження стандартів етичної поведінки державних службовців. Відповідний нормативний акт базується на врахуванні прогресивного та ефективного досвіду країн-членів Європейського Союзу, що спрямовано на підвищення рівня професійної етики та прозорості в діяльності органів публічної влади [7, с. 26].

Згідно з положеннями «Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», особи, які займають відповідні посади, повинні дотримуватися норм етики, виключаючи зі своєї поведінки такі дії: використання нецензурної лексики та підвищених інтонацій; будь-які принизливі висловлювання щодо зовнішнього вигляду, одягу, віку, статі, сімейного стану чи віросповідання інших осіб; поширення чуток або обговорення приватного чи сімейного життя колег, членів їхніх родин або близьких осіб; вплив особистих, сімейних, суспільних чи інших стосунків на прийняття рішень у процесі виконання службових обов'язків. Крім того, категорично забороняється прояв будь-яких форм дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного чи соціального походження, громадянства, сімейного або майнового стану, місця проживання чи мовної приналежності. Забороняється також участь у розпалюванні ворожнечі або виправданні ненависті та насильства щодо осіб чи груп за ознаками статі, сексуальної орієнтації, раси, етнічної належності, національності, мови, соціального статусу, релігії чи інших переконань. Недопустимими є будь-які форми принизливого або упередженого ставлення до осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, осіб, які проживали на тимчасово окупованих територіях чи в зонах бойових дій, а також ветеранів незалежно від їхнього стану здоров'я чи соціального статусу. Окремо підкреслюється неприпустимість дій сексуального або іншого характеру (словесних чи фізичних), які можуть принижувати або ображати гідність осіб у трудових, службових чи інших відносинах [8].

Однак, попри наявність розвиненої нормативно-правової бази, на практиці виникають численні виклики у забезпеченні дотримання етичних стандартів:

1. Низький рівень правосвідомості. Недостатня обізнаність державних службовців із

етичними нормами та законодавчими вимогами може призводити до їх порушення.

2. Слабкі механізми контролю. У деяких випадках відсутність ефективного контролю за дотриманням етичних стандартів створює умови для зловживань владою чи корупційної діяльності.

3. Суспільна толерантність до порушень. Низький рівень громадського контролю та толерантне ставлення до порушень з боку суспільства можуть сприяти поширенню недоброчесної поведінки серед державних службовців.

Отже, етика та законодавче регулювання поведінки державних службовців є важливими інструментами для забезпечення ефективного функціонування системи державного управління. Поєднання морально-етичних принципів із чіткими правовими нормами дозволяє створити умови для прозорої та підзвітної діяльності публічних службовців.

Подальше вдосконалення етичної культури в органах влади потребує комплексного підходу, який включатиме підвищення рівня правосвідомості, посилення контролю за дотриманням етичних стандартів та активізацію громадського нагляду. Лише за умов тісної співпраці між державою, суспільством і міжнародними партнерами можливо досягти високих стандартів етики та доброчесності в діяльності державних службовців України.

У цьому аспекті особливу значущість набуває вивчення та адаптація міжнародного досвіду, що стосується етичних стандартів державних службовців. Запровадження найкращих практик, напрацьованих у різних країнах, сприяє формуванню прозорої, відповідальної та ефективної системи державного управління. Зокрема, аналіз норм і принципів, закріплених у міжнародних документах, таких як Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб [9] або Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [10], дозволяє розробити національні підходи до забезпечення професійної етики. Це, у свою чергу, сприяє зміцненню довіри громадян до інститутів влади та підвищенню рівня відповідальності державних службовців у процесі виконання своїх обов'язків.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що етика та законодавче регулювання поведінки державних службовців є невід'ємними складовими ефективного функціонування державного апарату та забезпечення суспільної довіри до державних інституцій. У ході дослідження було виявлено, що етичні принципи та правові

норми, які регулюють поведінку державних службовців, тісно взаємопов'язані, оскільки вони слугують основою для формування професійної культури, запобігання корупції та забезпечення прозорості діяльності органів державної влади.

По-перше, етичні стандарти виступають важливим регулятором поведінки державних службовців, оскільки вони визначають моральні орієнтири, на яких базується виконання службових обов'язків. Такі принципи, як чесність, об'єктивність, відповідальність та неупередженість, сприяють підвищенню професійної репутації державного апарату та формуванню довіри громадян.

По-друге, законодавче регулювання є необхідним для забезпечення дотримання етичних норм на практиці. Наявність чітко визначених законодавчих актів дозволяє врегулювати ключові аспекти поведінки державних службовців, включаючи уникнення конфлікту інтересів, забезпечення прозорості прийняття рішень та недопущення зловживань владою. Водночас, законодавча база повинна бути адаптованою до сучасних викликів і враховувати міжнародний досвід у цій сфері.

По-третє, важливу роль відіграють механізми контролю та відповідальності. Ефективне функціонування системи моніторингу за дотриманням етичних стандартів і правових норм є ключовим для запобігання порушенням і притягнення винних осіб до відповідальності. Особливу увагу слід приділяти створенню незалежних органів контролю та забезпеченню їхньої неупередженості.

По-четверте, значущим аспектом є формування культури доброчесності серед державних службовців. Це вимагає впровадження освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня етичної свідомості, а також створення умов для професійного розвитку службовців у контексті дотримання етичних стандартів.

Отже, успішна імплементація етичних принципів у діяльність державних службовців можлива лише за умови гармонійного поєднання морально-етичних цінностей із чітким законодавчим регулюванням. Лише комплексний підхід до цієї проблематики дозволить забезпечити прозорість, ефективність і справедливість у діяльності державного апарату, що є запорукою стійкого розвитку демократичного суспільства та зростання довіри громадян до органів влади.

Література:

1. Стешенко Т. В., Ритова В. О., Хоменко А. В. Правила етичної поведінки державних службовців: міжнародні стандарти і національний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 118–121.
2. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. К. : НАДУ, 2015. 204 с.
3. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
5. Даниленко Ю. С. Правила етичної поведінки державних службовців: поняття і сутність. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* 2019. Вип. № 2. С. 54–63.
6. Корнута Л. М. Проблематика визначення етики державного службовця як складової професійної компетентності. Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ: матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Чернувці, 04 березня 2021 р.). Чернівці. 2021. С. 11–15.
7. Баран А., Годик І. Етика державного службовця як засіб запобігання та протидії корупції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 4 (36). С. 23–29.
8. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 року № 158. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/nakaz-158.pdf>
9. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 12 грудня 1996 року. ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026

Дата надходження виправленої версії статті: 21.03.2026

Дата прийняття статті: 27.03.2026

Дата публікації статті: 12.06.2026